

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У СПІВРОБІТНИЦТВІ З РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Резюме

В умовах гібридної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти України, актуалізуються питання переосмислення взаємовідносин України з Республікою Білорусь. Економічний та політичний тиск, здійснюваний на неї з боку Російської Федерації, передусім, був націлений на синхронізацію контрсанкцій, які Російська Федерація запровадила у відповідь на санкції країн Заходу, а також проти України. Попри відмову Республіки Білорусь приєднатися до контрсанкцій Російської Федерації, наявність митного союзу між нею та Росією впливає на торговельні стосунки з Україною.

Визначено, що в короткостроковій перспективі одним із ключових пріоритетів зовнішньоекономічної політики має стати зниження залежності України від постачання нафтопродуктів з Російської Федерації та Республіки Білорусь. У середньо та довгостроковій перспективі Україні слід виступити посередником у відносинах Республіки Білорусь та ЄС, ціллю яких повинна стати поступова переорієнтація Республіки Білорусь на інтеграцію до ЄС. Враховуючи те, що загроза від злиття Республіки Білорусь та Російської Федерації буде не лише для України, а також для сусідніх з Республікою Білорусь країн-членів ЄС, доцільно долучити інститути ЄС до вироблення спільної стратегії відносин з Республікою Білорусь.

Надано рекомендації центральним органам виконавчої влади України щодо кроків, необхідних для побудови стосунків з Республікою Білорусь у відповідності до національних інтересів України.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ У СПІВРОБІТНИЦТВІ З РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Республіка Білорусь є одним із провідних торговельних партнерів України. За підсумками трьох кварталів 2018 р. її частка в географічній структурі експорту складала 2,9 %, а в географічній структурі імпорту 6,4 %. За вказаний період у порівнянні до аналогічного періоду 2017 р. експорт товарів та послуг зріс на 16,8 %, а імпорт на 17,1 %.

Попри зростання торговельних потоків слід зазначити, що провідну роль в сучасному стані торговельно-економічних відносин України з Республікою Білорусь відіграє вплив Російської Федерації на Республіку Білорусь та активізовані в ЗМІ на початку 2019 р. розмови про входження Республіки Білорусь до складу Російської Федерації через заяву Голови Уряду Російської Федерації про створення робочої групи з інтеграції Російської Федерації та Республіки Білорусь.

Така ситуація викликає побоювання стосовно ймовірності використання території Республіки Білорусь для продовження агресії РФ проти України. Підґрунтям для висновків стосовно такої можливості виступають певні дії Республіки Білорусь протягом 2018 р., а саме:

- підтримка позиції Російської Федерації в голосуваннях на Генеральній Асамблеї ООН стосовно важливих для України питань;
- проведення спільних масштабних військових навчань з Російською Федерацією (у т.ч. впритул до державного кордону України);
- арешти на території Республіки Білорусь громадян України та передача їх Російській Федерації.

Слід звернути увагу також на те, що така **агресія може відбуватися не тільки в збройній формі, але також шляхом використання гібридних, зокрема, економічних засобів.**

Вказані дії самі по собі негативно впливають на стосунки між Україною та Республікою Білорусь та ускладнюють процес побудови конструктивних економічних взаємовідносин. Крім того, проведене наприкінці грудня 2018 р. установче засідання білорусько-українського експертного форуму «Білорусь-Україна: двостороння повістка в турбулентному регіоні» в столиці Республіки Білорусь продемонструвало, що суттєвими перешкодами поглиблення торговельно-економічних стосунків також є:

- Протилежність інтеграційних шляхів, обраних країнами (України до ЄС та Республіки Білорусь до утворень Російської Федерації);

- Відсутність чіткої інформації в Україні стосовно того, що відбувається в Республіці Білорусь (частково наслідком цього є включення Республіки Білорусь до списку п'яти найбільш ворожих країн до України за підсумками 2018 р.¹), та інформації в Республіці Білорусь стосовно того, що відбувається в Україні (частково наслідком цього є упевненість більшості білоруського населення, сформована під впливом російських та проросійських ЗМІ у Республіці Білорусь, у тому, що ціллю України є організація революційних заворушень у Республіці Білорусь).

Відтворення геополітичного домінування Російською Федерацією проявляється зокрема через створення різноманітних інтеграційних об'єднань з країнами колишнього СРСР. Так, ще у 1999 р. між Російською Федерацією та Республікою Білорусь був підписаний договір про створення Союзної Держави, а у 2000 р. він був ратифікований парламентами обох країн. Цей крок та подальший рух з поглиблення інтеграції призвели до створення з 1 січня 2015 р. Євразійського економічного союзу (ЕАЄС) та збільшення залежності Республіки Білорусь від Російської Федерації, а отже посилення впливу Російської Федерації на українсько-білоруські відносини (яке пояснюється функціонуванням наддержавних органів, що регулюють

---

¹ Підсумки 2018 року зовнішній політиці. Результати експертного опитування // Рада зовнішньої політики «Українська призма», 27.12.2018 р. – URL http://prismua.org/wp-content/uploads/2018/12/FP2018_final.pdf

торгівлю країн ЕАЄС з іншими країнами). З початку 2014 р. вплив Російської Федерації на своїх партнерів по ЕАЄС став складовою її гібридної війни проти України.

Крім того, протягом останніх років **Російська Федерація використовує інтеграційні об'єднання для поступового поглинання країн, які входять до цих об'єднань.** На початку 2019 р. такі дії суттєво інтенсифікувалися у відношенні до Республіки Білорусь. Основними важелями впливу Російської Федерації на Республіку Білорусь є економічні фактори, до яких можна віднести:

- **Суттєву залежність економіки Республіки Білорусь від Російської Федерації.** Значною мірою білоруська економіка базується на доступі до енергоресурсів Російської Федерації (зокрема, природного газу та нафти), можливості отримувати їх без мита, а потім продавати далі. Крім того, зовнішня торгівля Республіки Білорусь значною мірою сконцентрована на Російській Федерації. Протягом останніх років частка Російської Федерації в географічній структурі товарного імпорту Республіки Білорусь стабільно перевищувала 50 %, а за підсумками 2017 р. склала рекордні 56,6 %. Також Російська Федерація є найбільшим ринком збуту товарів з Республіки Білорусь, з часткою у її географічній структурі імпорту за підсумками 2017 р. у 43,9 %.

- **Скорочення поставок сирової нафти з Росії до Республіки Білорусь.** Після суттєвого скорочення поставок у 2016 р., на початку 2019 р. у РФ було оголошено про плани подальшого скорочення постачання сирової нафти до Республіки Білорусь через її заборгованість по природному газу та небажання Республіки Білорусь платити підвищену ціну на нього у 2019 р. При цьому запланований в Росії «податковий маневр», суть якого полягає у зниженні ставок експортного мита на нафту та підвищення ставок податку на видобуток корисних копалин, призведе до суттєвого зростання вартості сирової нафти для Білорусії. Якщо за нинішніх умов експортне мито залишалось у бюджеті Білорусії, то в результаті «маневру» ці кошти буде включено в

імпортну ціну для Білорусі. Враховуючи важливу роль, яку білоруські нафтопродукти відіграють на українському ринку, такі кроки Росії можуть мати негативний вплив на забезпечення України паливними матеріалами.

У цьому контексті слід звернути особливу увагу на заяву президента О. Лукашенко стосовно того, що після завершення у 2019 р. модернізації двох білоруських нафтопереробних заводів Білорусь зможе купувати нафту для подальшої переробки не тільки в Росії, але і в інших країнах, отримуючи її через порти країн Балтії². Адже в такому випадку Україна також могла б запропонувати здійснення транзиту нафту до Білорусі через нафтопровід «Одеса-Броди» (маючи на увазі попередній досвід підписання контракту між ВАТ «Укртранснафта» і ЗАТ «Білоруська нафтова компанія» щодо надання послуг з транспортування нафти з використанням нафтопроводу «Одеса-Броди» до білоруського нафтопереробного заводу у місті Мозир у 2011 р.).

Крім того, іншим важелем впливу Російської Федерації на Республіку Білорусь є, зокрема, високий рівень **використання російської мови в соціально-економічному побуті**, що суттєво сприяє економічній інтеграції цих країн. За даними Національного статистичного комітету Білорусі, станом на 21 лютого 2013 року, в Республіці Білорусь на білоруській мові в школах навчалися 151 тис. учнів, або 16,4 % від всіх школярів. У дитячих садках на білоруській мові навчалися 11, 4 % дітей. Проведене на початку 2019 р. дослідження білоруського телеканалу «Белсат» показало, що значна частка респондентів не зрозуміла питань білоруською мовою, вважаючи рідною російську мову.

У цілому торговельним взаємовідносинам України з Республікою Білорусь притаманні такі тенденції:

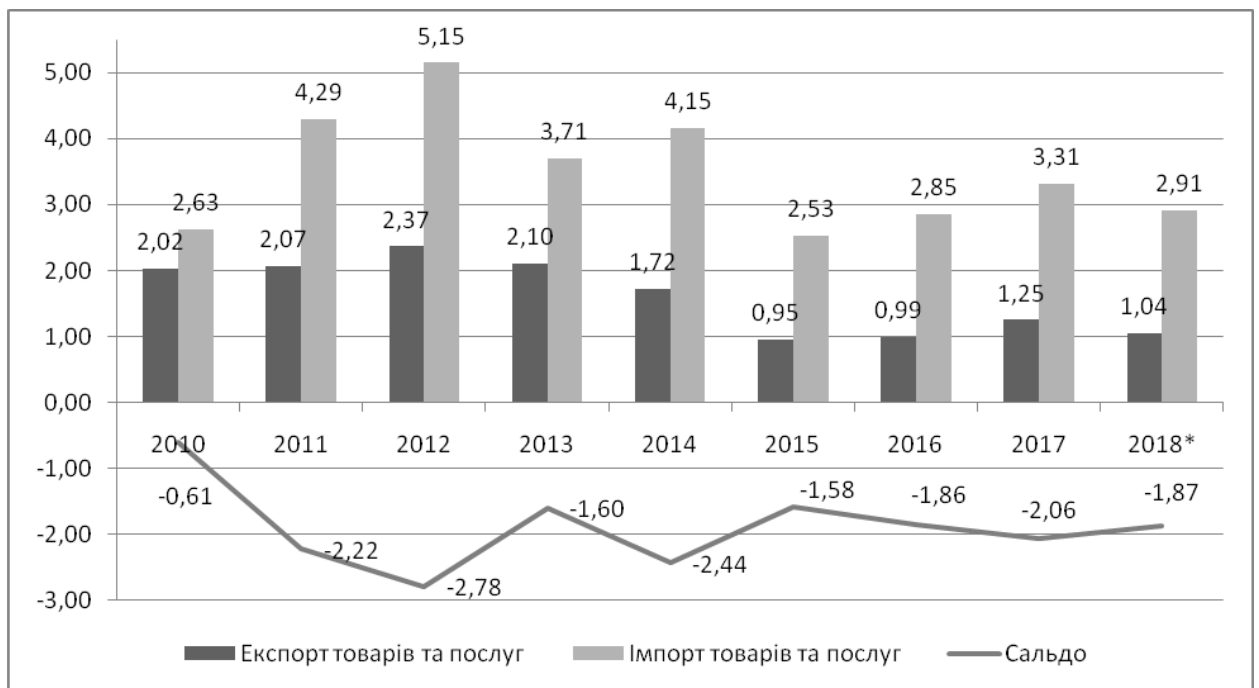
- Повільні темпи відновлення торгівлі. Попри стабільно позитиву динаміку торгівлі починаючи з 2016 р., темпи її відновлення залишаються

---

² Лукашенко хоче постачати нафту до Білорусі через країни Балтії//УНІАН, 10.01.2019 – URL: <https://economics.unian.ua/energetics/10404654-lukashenko-hoche-postachati-naftu-do-bilorusi-cherez-krajini-baltiji.html>

відносно малими (рис. 1). За підсумками 2017 р. вартісні обсяги торгівлі України з Республікою Білорусь у порівнянні до 2012 р. були меншими на 39 %.

- Утримання стабільно негативного сальдо у зовнішній торгівлі товарами та послугами з Республікою Білорусь, обумовлене домінуванням у торгівлі поставок з Республіки Білорусь значних обсягів паливних мінеральних продуктів, на які припадало 52 % від загального товарообігу між двома країнами. Якщо у 2010 р. показник від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами сягав 0,6 млрд дол., то у 2017 р. він зріс до 2,1 млрд дол. (рис. 1). При цьому протягом останніх трьох років показник негативного сальдо перевищує показник експорту України до Білорусі.

*- Данні за три квартали 2018 р.

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі України з Республікою Білорусь у 2010-2018 рр., млрд дол. (джерело: Держстат України)

- Деіндустріалізація товарних експортних потоків. Протягом останніх років суттєво змінилася товарна структура експорту з України до Республіки Білорусь (табл. 1). Якщо в 2012 р. частка товарів машинобудівної галузі та транспортного обладнання в експорті товарів до Республіки Білорусь становила 23,7 %, то за підсумками десяти місяців 2018 р. ця цифра

скоротилась до 11,1 %. Частково зміни у структурі експорту товарів пов'язані із нарощуванням частки сільськогосподарської та харчової продукції.

Таблиця 1

**Товарна структура експорту з України до Республіки Білорусь
у 2012-2018 рр, %**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Сільськогосподарська продукція	5,7	7	10,5	10,1	18,2	18,6	20,9
Харчова продукція	13,6	17,9	21,5	34,9	26,1	24,2	21,7
Мінеральні продукти	14,4	13,4	13,3	4,1	4,6	1,8	4,3
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	10,4	10,4	11,2	8,7	8,5	10,2	10,6
Деревина і вироби з деревини	4,5	5,7	6	5,7	5	5,0	6,6
Недорогоцінні метали та вироби з них	22,1	22,5	17	16,5	17,1	16,6	16,8
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	9,6	9,8	8,4	9,3	9,1	8,6	8,7
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	14,1	5,8	3,2	2,4	1,7	2,2	2,4
Інші	5,6	7,5	8,8	8,4	9,7	12,7	8,0
в т.ч меблі	1,2	1,7	1,8	1,6	3,2	2,9	2,2

*- Данні за десять місяців 2018 р.
(джерело: Держстат України)

Таблиця 2

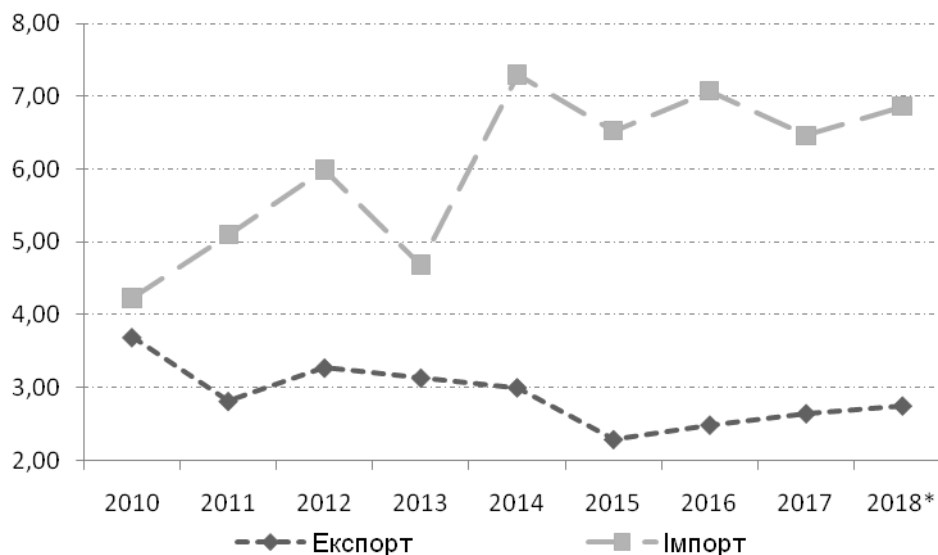
**Товарна структура імпорту України з Республіки Білорусь
у 2012-2018 рр, %**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Сільськогосподарська продукція	0,6	1,3	0,4	0,1	0,3	0,2	0,3
Харчова продукція	0,6	1,3	0,8	0,4	0,8	0,7	0,9
Мінеральні продукти	76,7	68,2	82,5	74,5	69,3	67,4	67,4
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	8,4	10,8	6,3	11,9	12,4	11,4	12,1
Деревина і вироби з деревини	0,8	1,0	0,6	0,9	1,6	2,1	2,3
Недорогоцінні метали та вироби з них	1,8	1,7	1,5	1,3	1,5	2,4	3,5
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	3,6	4,7	2,3	2,6	3,8	3,8	3,2
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	4,5	6,1	2,4	4,5	6,3	7,0	6,6
Інші	3,1	5,0	3,2	3,7	4,1	5,0	3,8
в т.ч меблі	0,3	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1

*- Данні за десять місяців 2018 р.
(джерело: Держстат України)

Попит економіки України на продукцію білоруських виробників є істотно менш диверсифікованим, значну частку у його структурі займають мінеральні продукти, на які припадає понад дві третини імпорту з Республіки Білорусь.

– Поступове зростання вагомості Республіки Білорусь як провідного імпортера України на фоні зниження цієї ролі з боку РФ, що може засвідчувати трансформацію прямої зовнішньої двосторонньої українсько-російської торгівлі до посередництва Республіки Білорусь. Якщо у 2010 р. частки Республіки Білорусь у загальному обсязі експорту та імпорту товарів України були практично ідентичними, то з початку гібридної агресії проти України частка Білорусі в загальному імпорті Україною товарів продемонструвала зростання з 4,7 % до 6,9 % (рис. 2). При цьому частка Білорусі в географічній структурі експорту України скоротилася, що засвідчує стримування поставок українського несільськогосподарського експорту як до РФ, так і до Білорусі.

*- Данні за десять місяців 2018 р.

Рис. 2. Частка Білорусі у товарному експорті та імпорті України у 2010-2018 рр., % (джерело: Держстат України)

– Використання Республіки Білорусь в якості країни для реекспорту вітчизняних товарів до Російської Федерації. Запровадження Російською Федерацією обмежень на ввезення на її територію окремих

сільськогосподарських та харчових товарів з 1 січня 2016 р., при відсутності аналогічної заборони з боку її партнера по Євразійському економічному просторі – Республіки Білорусь – **сприяло нарощуванню експорту з України окремих видів товарів, що підпадали під заборону**. Так, експорт м'яса з України до Республіки Білорусь за підсумками 2017 р. збільшився у більш ніж 8 разів у порівнянні до 2015 р., перевищивши загальний показник імпорту Білоруссю цієї продукції за 2015 р. За підсумками десяти місяців 2018 р. він також демонструє зростання на 13,7 %.

– Послаблення позиції Республіки Білорусь в якості провідного постачальника нафтопродуктів для України. З початком агресії Російської Федерації проти України у 2014-2016 рр. Республіка Білорусь суттєво збільшила свою частку в структурі імпорту Україною нафтопродуктів (рис. 3). Проте протягом 2017-2018 рр. фізичні обсяги імпорту нафтопродуктів з Республіки Білорусь демонстрували скорочення (з 4,4 млн тон у 2016 р. до 3,6 млн тон у 2017 р.), що призвело до зменшення її частки в географічній структурі імпорту цієї товарної позиції. Якщо в 2016 р. частка Республіки Білорусь в загальному імпорті Україною нафтопродуктів становила 59 %, то за підсумками 2017 р. вона скоротилась до 46 %, а за підсумками десяти місяців 2018 р. – до 41 %. Однією з причин скорочення стала агресивна політика Російської Федерації з витіснення Республіки Білорусь з ринку нафтопродуктів України. Якщо в 2016 р. частка Російської Федерації у географічній структурі фізичних обсягів імпорту цієї товарної позиції становила 16,3 %, то за підсумками десяти місяців 2018 р. вона зросла до 38,4 %. Таким чином, кумулятивна частка Російської Федерації та Республіки Білорусь в географічній структурі імпорту нафтопродуктів складає майже 80 %, що є критичною ситуацією для економічної безпеки України.

Довідково. Слід зазначити, що відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, критичною є ситуація, при якій залежність від

однієї країни по імпорту палива становить 60 % і більше. Частка у 40 % визначається, як незадовільна ситуація. Крім того, критичною є ситуація, при якій частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів становить 40 %, або менше, в той час, як у України цей показник дорівнює 27 %³.

Крім того, протягом останніх років Російська Федерація скоротила фізичні обсяги постачання до Республіки Білорусь сирової нафти з 22,9 млн тон у 2015 р. до 18,1 млн тон у 2017 р. Також у 2017 р. у порівнянні з попереднім роком зросла ціна однієї тони сирової нафти на приблизно 35 % (з 218,7 дол. до 294,3 дол.). При цьому поставки нафтопродуктів з Російської Федерації до Республіки Білорусь у 2017 р. в порівнянні з 2016 р. зросли майже в два рази (1,7 млн тон до 3,3 млн тон).

*- Данні за десять місяців 2018 р.

Рис. 3. Частка та фізичні обсяги імпорту нафтопродуктів з Білорусі у 2010-2018 рр. (джерело: Держстат України)

Стратегію забезпечення національних економічних інтересів України у співробітництві з Республікою Білорусь доцільно орієнтувати на досягнення цільових орієнтирів у сферах:

– **Енергетики.** Значний рівень залежності України від імпортних поставок нафтопродуктів через недостатню кількість потужностей по їх

³ Розраховано за даними The World Factbook // CIA. – URL <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

виробленню на території України обумовлює потребу в забезпеченні стабільності їх постачання до України. Попри потребу в диверсифікації Україною джерел постачання нафтопродуктів, залишається високою потреба у отриманні товарів цієї групи з Республіки Білорусь. Враховуючи можливі маніпуляції регламентацією поставок сирової нафти з Росії до Республіки Білорусь, прогнозованими є кроки Республіки Білорусь щодо пошуку альтернативних джерел постачання.

У цьому контексті доцільно сприяти (насамперед шляхом надання державних гарантій безперебійного функціонування нафтопроводів та збереження знижки в розмірі 75 % до портових зборів на заходження танкерів з транзитною нафтою, прийнятої в середині 2016 р.) транспортуванню нафти з Азербайджану та інших країн територією України до Республіки Білорусь та розглянути можливість переробки частини поставок цієї сирової нафти на вітчизняних нафтопереробних заводах.

Довідково. Протягом останніх років державна азербайджанська нафтова компанія SOCAR висловлювала плани щодо направлення нафтопроводами України 3 млн тон сирової нафти до Білорусії, та 1,3 млн тон до НПЗ в м. Кременчук.

– **Торгівлі.** Збереження дії зони вільної торгівлі в рамках СНД, яке дозволяє Україні мати безмитну торгівлю з Республікою Білорусь, є одним із провідних інтересів у відносинах з цією країною. В цьому контексті важливим для України є збереження позиції Республіки Білорусь по неприєднанню до запроваджених Росією санкцій в майбутніх періодах. Водночас, враховуючи політичне рішення України про необхідність виходу з СНД, доцільно розглянути альтернативні варіанти. В архівах можна знайти майже повний комплект двосторонніх угод про вільну торгівлю між Україною та державами-учасницями СНД. Частину їх можна відновити, і це потребує ретельного опрацювання. Щоб зняти всі сумніви, сторони мають укласти протоколи про повернення до двосторонньої угоди замість угоди в

рамках СНД. Іншим варіантом є початок переговорів про створення нових угод про вільну торгівлю, але це є більш складним варіантом дій.

– **Інфраструктури.** Україна зацікавлена в реалізації проекту щодо повноцінного функціонування каналу між Віслою та Дніпром. Ідея щодо створення цього каналу виникла в середині минулого сторіччя для транспортування вугілля з Польщі до України. Враховуючи потребу країни в отриманні вугілля через окупацію частини Донбасу, реалізація цього проекту матиме як економічне, так і політичне значення.

Довідково. Ще у 2013-2015 рр. на кошти ЄС було проведено дослідження стосовно перспектив поновлення функціонування цього каналу, який використовувався до середини 1980-х років. За його результатами встановлено, що довжина каналу повинна скласти близько 160 кілометрів. Будівництво всіх гідротехнічних споруд обійдеться в суму близько 2 млрд євро. Значну її частину, як передбачається, зможе виділити Європейський Союз.

– **Коопераційного співробітництва.** Початок дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС створив можливості для доступу українських виробників на ринки країн-учасниць ЄС через скасування мит на більшу частину товарів. Реалізація цих можливостей вимагає значних ресурсів, які в повному обсязі відсутні в Україні. У цьому контексті Україна зацікавлена в створенні коопераційних зв'язків з Республікою Білорусь для виробництва товарів, які би за своїм рівнем якості відповідали технічним та санітарним вимогам ринку ЄС. Насамперед, товарів машинобудівної галузі та транспортного обладнання,

– **Дипломатії.** Україна зацікавлена в постійному підтриманні діалогу з Республікою Білорусь на різних рівнях (включаючи проведення зустрічей представників експертних кіл з обох країн), як з метою отримання максимально можливої підтримки в ООН та інших міжнародних інститутах, так і для укріплення торговельно-економічних зв'язків.

Довідково. Прикладом проведення спільних заходів стало установче засідання білорусько-українського експертного форуму «Білорусь-Україна: двосторонній порядок

денний в турбулентному регіоні», яке 17 грудня 2018 р. відбулось в м. Мінськ. Організаторами заходу з української сторони виступили Посольство України в Республіці Білорусь, Рада зовнішньої політики «Українська призма» та Громадська рада при МЗС України. З білоруської сторони організатором виступила Експертна ініціатива «Мінський Діалог».

– **Інформаційного простору.** Попри географічну близькість, населення Республіки Білорусь не має чіткого уявлення про те, що відбувається в Україні, та формує своє ставлення на підставі інформації, що подається на територію цієї країни переважно засобами масової інформації Російської Федерації, що створює негативний імідж України. У такій ситуації необхідне надання громадянам Республіки Білорусь інформації від вітчизняних телеканалів.

Довідково. Надзвичайним та повноважним Послом України у Республіці Білорусь було досягнуто домовленості про початок трансляції з 1 січня 2019 р. вітчизняного телеканалу та території Республіки Білорусь. З білоруською стороною було погоджено, що цим каналом стане український телеканал іномовлення UATV. Проте цей канал технічно не забезпечив трансляцію у вказаний строк.

ВИСНОВКИ

1) Російська Федерація намагається максимально впливати на взаємовідносини України з Республікою Білорусь, **роблячи їх складовою гібридної війни проти України.** Зокрема, це спостерігається у таких проявах як підтримка позиції Російської Федерації в голосуваннях на Генеральній Асамблеї ООН стосовно важливих для України питань, проведення спільних масштабних військових навчань з Російською Федерацією (у т.ч. впритул до державного кордону України) та затримання на території Республіки Білорусь громадян України та передача їх Російській Федерації.

2) Ситуація у розвитку білорусько-російських відносин стала наявним прикладом того, що **недооцінка економічних ризиків** від поглиблення інтеграційних процесів з Російською Федерацією, а також незбалансована

взаємозалежність призводить до односторонньої економічної залежності від більш потужної держави, поступової втрати політичної незалежності та збільшує **імовірність анексування території Республіки Білорусь Російською Федерацією (як крайній варіант розвитку міждержавного конфлікту)**. Одним із провідних ризиків від поглиблення інтеграції Республіки Білорусь до Російської Федерації є запровадження Республікою Білорусь всіх обмежень на продукцію з України, які застосовуються Російською Федерацією.

3) Російська Федерація традиційно прагне максимально використовувати нафту та інші види вуглеводнів в якості інструменту тиску на інші країни, зокрема у гібридній агресії проти України. Крім того, Російська Федерація намагається бути єдиним постачальником нафти і нафтопродуктів як до Республіки Білорусь, так і до України, створюючи перепони іншим країнам. Протягом 2018 р. було зафіксоване суттєве зростання частки імпорту нафтопродуктів з Російської Федерації в географічній структурі імпорту цієї товарної позиції Україною, при збереженні значної частки Республіки Білорусь на цьому ринку. **За таких умов складається небезпечна залежність України від постачання нафтопродуктів з цих двох країн (приблизно 80 %)**. Така ситуація містить значну загрозу для національної безпеки України.

4) Негативною є тенденція, що склалася у зовнішній торгівлі України з Білоруссю щодо деіндустріалізації товарних експортних потоків. Це посилює неефективність товарної структури експорту України і є свідченням відсутності позитивних зрушень у цьому напрямі економічної політики в цілому.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загалом стратегія України стосовно Республіки Білорусь повинна будуватися на розумінні того, що подальше зближення Республіки Білорусь

та Російської Федерації призведе до злиття цих країн в одну, що суттєво збільшить ризики як для військової, так і економічної безпеки України. В основі прагнення Республіки Білорусь до зближення з Російською Федерацією лежать переважно економічні чинники. Отже, стратегічним завданням для України є знаходження економічних аргументів для призупинення поглиблення інтеграції Республіки Білорусь та Російської Федерації. Враховуючи те, що власних ресурсів у України для цього недостатньо, а загроза від злиття Республіки Білорусь та Російської Федерації буде не лише для України, а для сусідніх з Республікою Білорусь кран-членів ЄС, доцільно долучити інститути ЄС для пошуку вказаних аргументів. Насамперед в частині гарантій включення території Республіки Білорусь в маршрути транзиту товарів між країнами ЄС та Азії та залучення європейських та міжнародних фінансових інститутів для кредитування Республіки Білорусь.

Розуміючи певні політичні складнощі у стосунках Республіки Білорусь і ЄС, Україна повинна стати посередником у цих відносинах, ціллю яких повинна стати поступова переорієнтація в середньостроковому періоді Республіки Білорусь на інтеграцію до ЄС. Для цього потрібно залучати Республіку Білорусь до таких проектів як Східне партнерство, Балто-Чорноморський союз, реалізація проектів ГУАМ тощо.

У короткостроковій перспективі одним з ключових пріоритетів зовнішньоекономічної політики має стати зниження залежності України від постачання нафтопродуктів з Російської Федерації та Республіки Білорусь. Для цього має бути вжито комплекс заходів, спрямованих на пошук альтернативних джерел постачання нафтопродуктів, у т.ч. з країн Балтії, Польщі тощо. Не виключено, що досягнення таких цілей потребуватиме збільшення обсягів транзиту територією України сирової нафти з Азербайджану та інших країн. У свою чергу, це потребує активізації зусиль МЗС на відповідних напрямках – у першу чергу, в напрямку економізації діяльності міжнародного об'єднання ГУАМ.

Найбільш прийнятним для України варіантом було б відновлення повноцінної роботи вітчизняних нафтопереробних комплексів. Крім того, Україні слід постійно проводити моніторинг залежності власної економіки від постачання певних товарів з інших країн, та у разі досягнення критичної межі економічної залежності шукати шляхи диверсифікації поставок цих товарів.

У контексті забезпечення національних економічних інтересів України у співробітництві з Республікою Білорусь в умовах гібридної війни з Росією доцільно **рекомендувати:**

❖ ***Раді національної безпеки України, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Міністерству палива та енергетики України:***

- активізувати діяльність з пошуку альтернативних джерел постачання сирової нафти та нафтопродуктів на територію України;

- провести консультації з Республікою Білорусь стосовно додаткових можливостей забезпечення транзиту сирової нафти з Азербайджану по маршруту з Чорного моря до нафтопереробних заводів України та Республіки Білорусь з метою диверсифікації залежності від Російської Федерації по поставках цієї товарної позиції.

❖ ***Міністерству закордонних справ України:***

- провести консультації з Представництвом Європейського Союзу в Україні стосовно вироблення спільної стратегії відносин з Республікою Білорусь;

- сприяти проведенню спільних україно-білоруських конференцій із залученням фахівців Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенко при Міністерстві закордонних справ України, Центру досліджень Росії, тощо та експертів з Республіки Білорусь.

❖ *Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, Торгово-промисловій палаті України, Міністерству закордонних справ України:*

- створити постійно діючий форум з відповідними представниками ділових кіл Республіки Білорусь, спрямований на залучення представників цієї країни для створення виробничих ланцюгів для товарів, що експортуватимуться на ринок ЄС.

❖ *Міністерству інфраструктури України:*

- створити робочу групи з питань комплексної оцінки перспектив участі України в реалізації проекту створення каналу між річками Вісла та Дніпро.

Ус І. В.
відділ зовнішньоекономічної політики
Національний інститут стратегічних досліджень
січень 2019 р.